

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК 364-781:616.98:578.828]:314.151.3-054.73(477)

DOI: 10.25128/2520-6230.25.1.2

Аліна ДУЛЯ,

доктор філософії за спеціальністю 231
Соціальна робота, старший викладач
кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи, Факультет
психології, соціальної роботи та
спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна;
a.dulia@kubg.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9067-4820>

Марина ЛЕХОЛЕТОВА,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи, Факультет
психології, соціальної роботи та
спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна;
m.lekholetova@kubg.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4055-991X>

Статус статті:*Отримано: січень 24, 2025**1-ше рецензування: березень 14, 2025**Прийнято: березень 30, 2025*

Дуля, А., Лехолетова, М., (2025). Аналіз діяльності державних та недержавних організацій щодо надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в Україні. *Social Work and Education*, Vol. 12, No. 1. pp. 19-33. DOI: 10.25128/2520-6230.25.1.2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ВПО, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ В УКРАЇНІ

Анотація. Міграція населення, руйнування інфраструктури країни, значно ускладнює доступ до соціальних, медичних, правових послуг і тим самим до оперативного реагування фахівців державних та недержавних організацій для забезпечення потреб громадян, а особливо вразливих груп населення, до яких відносимо ВПО, які живуть з ВІЛ.

Метою статті є дослідити особливості надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в державних і недержавних організаціях України. Авторами здійснено узагальнення проблем ВПО, які живуть з ВІЛ. У ході дослідження автори звертають увагу, що при плануванні діяльності громадських та неурядових організацій в Україні необхідно фокусувати соціальну роботу та медичні послуги з урахуванням окреслених проблем ВПО, які живуть з ВІЛ. Систематизовано досвід державних та недержавних організацій у наданні соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ (Державна установа «Центр громадського здоров'я МОЗ України», КУ «Київський міський правобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді» та «Київський міський лівобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді», Центр інфекційних захворювань «Клініка для лікування дітей, хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД», Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я», Благодійна організація «Позитивні жінки», Фондація АнтиСНІД в Україні, Благодійна організація «100% Життя», Громадська організація «Наша допомога»).

Визначено, що значна частина роботи організацій зосереджена на гуманітарній допомозі; сприянні у поліпшенні матеріального становища; правовій підтримці; задоволенні освітніх потреб; психологічних консультаціях; медико-соціальному супроводі.

Перспективні напрями дослідження автори вбачають у експертній оцінці якості надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в Україні за допомогою емпіричних методів.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), люди, які живуть з ВІЛ, антиретровірусна терапія (АРТ), соціальні послуги, медичні послуги, державні організації, недержавні організації.

ВСТУП

Війна в Україні призвела до гуманітарної кризи, масового переміщення осіб, завдала значної шкоди інфраструктурі системи охорони здоров'я, спричинила масштабні перебої у наданні соціальних та медичних послуг. Наслідки війни негативно вплинули на забезпечення прав людини, на отримання допомоги та лікування у зв'язку з ВІЛ, насамперед для вразливих груп населення, серед яких і ВПО.

За офіційними даними державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» станом на 01 жовтня 2024 року у закладах охорони здоров'я під медичним наглядом перебувало 147 599 людей, які живуть з ВІЛ, з них ВПО становило 2307 осіб, з яких під медичний нагляд вдалося поставити лише 60,6%. Найбільша кількість ВПО, які живуть з ВІЛ прибули до Дніпропетровської області – 32,2%, до західних областей України – 25,0% та до Одеської області – 12,8% осіб, що підвищило навантаження на місцеву систему протидії ВІЛ-інфекції, створило нові виклики для систем охорони здоров'я та забезпечення надання соціальних та медичних послуг (Статистика з ВІЛ/СНІДу, 2025). Таким чином, ВПО, які живуть з ВІЛ потребують особливої уваги держави щодо захисту своїх прав та забезпечення соціальних і медичних послуг від державних та недержавних організацій.

Ці завдання актуалізуються положеннями Законів України. Зокрема, порядок правового регулювання діяльності у сфері профілактики, лікування, догляду і підтримки, необхідних для забезпечення ефективної протидії поширенню хвороби, зумовленої вірусом імунодефіциту людини, та відповідні заходи щодо правового і соціального захисту людей, які живуть з ВІЛ (Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ, 1992); гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015); правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні (Про систему громадського здоров'я, 2023).

Аналіз та характеристика особливостей надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в державних та недержавних організаціях є актуальними і надають можливість визначити, узагальнити проблеми та потреби ВПО, які живуть з ВІЛ та удосконалити зміст, форми та методи надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні аспекти соціальної роботи з ВПО, у тому числі, які живуть з ВІЛ, досліджуються багатьма українськими науковцями. Зокрема, зосереджена увага на причинах вимушеного переселення, проблемах та потребах ВПО, представництві інтересів ВПО недержавними організаціями (Денисюк та ін., 2023; Дуля та Лютий, 2023); оцінці стадії епідемії ВІЛ в Україні під час війни (Антоненко та ін., 2023) та оцінці порушення прав ВПО, які живуть із ВІЛ (Балакірева та ін., 2015); потребах сімей, яких торкнулась проблема ВІЛ (Liakh, Spirina & Alieksieienko, 2020), розкритті особливостей роботи соціального працівника з ВІЛ-інфікованими дітьми та їхніми сім'ями (Лехолетова, 2022);

вивченні впливу збройного конфлікту на людей, які живуть з ВІЛ та визначенні факторів, що призводять до припинення АРТ (Liutyi et al., 2023; Meteliuk et al., 2024); виокремленні особливостей надання послуг профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки державними та недержавними організаціями у місті Києві (Журавель, Лях та Спіріна, 2014); дослідженні ролі державних та недержавних організацій у формуванні прихильності до АРТ в підлітків, що живуть з ВІЛ (Сапіга, 2021).

МЕТА І ЗАВДАННЯ

Мета: дослідити особливості надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в державних та недержавних організаціях України. Для досягнення мети вирішувались такі завдання: 1) узагальнення проблем ВПО, які живуть з ВІЛ; 2) систематизація досвіду державних та недержавних організацій у наданні соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Досліджуючи питання впливу війни на поширення ВІЛ технічна радниця проєкту USAID «Інновації для подолання епідемії ВІЛ» О. Виноградова виділила три бар'єри, які війна створила на шляху до боротьби з епідемією ВІЛ: **гуманітарний** (люди, які живуть в умовах війни опиняються на межі виживання, їхні турботи пов'язані з переміщенням, пошуком житла та їжі, евакуацією, небезпекою від ракет, а питання щоденного прийому препаратів АРТ перестася бути пріоритетом); **медичний** (руйнується медична інфраструктура, з країни виїжджають кадри, окупанти знищують або вивозять техніку, на якій проводять діагностику); **психологічний** (відбувається подвійна стигматизація, яка пояснюється упередженим ставленням до ВПО та тим, що ВІЛ і без того стигматизоване захворювання і, ВПО можуть приховувати свій статус, тому що бояться, що їм відмовлять у житлі чи евакуації) (Українська правда, 2022). Дослідження проблем сімей, в яких дорослі або діти живуть з ВІЛ, показують, що найчастіше такі сім'ї мають обмежений доступ до соціальних та медичних послуг, стикаються з стигматизацією та дискримінацією, стикаються з перепонами в отриманні освітніх послуг (Liakh, Spirina, Alieksieienko, 2020). Прогалини в доступі ВПО до послуг з ВІЛ мають значні наслідки: ускладнений доступ до медичної допомоги, вища ймовірність інфікування та вища смертність, менше можливостей реалізувати цілі загального доступу до лікування та зменшення епідемії СНІДу, а громадське здоров'я може зіткнутися з появою резистентних до ліків штамів у результаті перерв у лікуванні (Коломійчук, 2024).

Здійснивши оцінку порушення прав ВПО, які живуть із ВІЛ науковці (О. Балакірева, Л. Овчиннікова, М. Худик, Н. Дмитрук, Н. Нахабич, С. Сальніков) виділили 3 основні групи порушення прав, а саме: порушення прав людини на безпеку та свободу на новому місці; порушення прав, пов'язаних зі статусом внутрішньо переміщеної особи; порушення прав, пов'язаних із наданням медичної допомоги (Балакірева та ін., 2015).

Результати аналізу досліджень, щодо проблем й потреб ВПО та людей, які живуть з ВІЛ з початку російської військової агресії в Україні (Журавель, Лях та Спіріна, 2014; Балакірева та ін., 2015; Liakh, Spirina & Alieksieienko, 2020; Сапіга,

2021; Денисюк та ін., 2023; Liutyi et al., 2023; Коломійчук, 2024), дозволили узагальнити проблеми ВПО, які живуть з ВІЛ, зокрема:

- *побутові* (проблеми з орендою житла; відсутність житла, яке було б придатне для тривалого проживання; труднощі при влаштуванні в комунальні притулки, шелтери через ВІЛ-статус);

- *соціально-економічні* (відсутність або недостатність коштів, необхідних для існування та задоволення базових потреб (харчування, одяг, медикаменти); труднощі у працевлаштуванні та додатковому заробітку);

- *соціально-правові* (проблеми пов'язані з оформленням довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; відновленням документів; оформленням соціальних виплат, субсидій; одержанням довідкової інформації, що пов'язана із соціальною адаптацією та інтеграцією ВПО; отриманням юридичних послуг);

- *медико-соціальні* (погіршення стану здоров'я під час або після переїзду із зони бойових дій, через переривання АРТ; труднощі в отриманні належного медичного обслуговування та безкоштовної АРТ; відсутність медичних установ у тимчасових місцях проживання ВПО та обмежені ресурси місцевих лікарень);

- *психологічні* (відчуття безпорадності, самотності, депресія, тривога та посттравматичний стрес, соціальна ізоляція). Проблеми з психічним здоров'ям впливають не лише на самопочуття та якість життя ВПО, які живуть з ВІЛ, але й на прагнення зберігати прихильність до АРТ і лікування супутніх захворювань;

- *освітні проблеми* (складнощі з влаштуванням дитини до державного дитячого садочку/школи, з переведенням в ЗВО на новому місці проживання, з підвищенням кваліфікації та перекваліфікації);

- *проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією* (дискримінація ВПО всередині приймаючої громади; дискримінація через ВІЛ-позитивний статус, що спричиняє проблеми пов'язані з житлом, працевлаштуванням, вільним доступом до соціальних та медичних послуг, через можливі прояви дискримінаційних стереотипів до ВІЛ-позитивних громадян безпосередньо з боку соціальних та медичних установ і фахівців).

Вважаємо, що при плануванні діяльності громадських та неурядових організацій в Україні необхідно фокусувати соціальну роботу та медичні послуги з урахуванням окреслених проблем ВПО, які живуть з ВІЛ.

З початком повномасштабного вторгнення, держаними та недержаними організаціями України було терміново вжито цілу низку заходів, спрямованих на недопущення будь-якою ціною переривання лікування людей, які живуть з ВІЛ – від перемовин з міжнародними донорами до змін у підходах щодо лікування та швидкого перерозподілу ліків з урахуванням нагальних потреб ВПО (Антоненко та ін., 2023). Також, починаючи з 2014 року ними напрацьовано значний досвід надання соціальних та медичних послуг й впровадження проєктів соціальної та гуманітарної підтримки ВПО, які живуть з ВІЛ. Систематизація досвіду такої роботи подана у таблиці 1.

Розкриємо детальніше ключові аспекти діяльності організацій за результатами проведеного аналізу.

Таблиця 1. Досвід надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ державними та недержавними організаціями України

	Назва організації	Зміст діяльності	Проблеми ВПО, які живуть з ВІЛ, що вирішуються у межах діяльності організації
Державні організації	Державна установа «Центр громадського здоров'я МОЗ України»	Проекти: «Стійка відповідь на епідемії ВІЛ і ТБ в умовах війни та відновлення»; «Прискорення прогресу у зменшенні тягаря туберкульозу та ВІЛ-інфекції в Україні»; «Посилення національної програми профілактики та лікування ВІЛ, розширення доступу до ЗПТ, посилення системи епідеміологічного нагляду за ВІЛ та впровадження системи управління/поліпшення якості лабораторій в рамках Надзвичайної ініціативи Президента США з надання допомоги у боротьбі з ВІЛ/СНІД (PEPFAR)» Онлайн-портал help24.org.ua Telegram-бот «ТЕСТ поруч»	соціально-правові, медико-соціальні, психологічні, проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією
	Комунальні установи «Київський міський правобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді» та «Київський міський лівобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді»	Послуги: психологічні; соціальні; педагогічні; соціально-медичні; юридичні; інформаційні; соціально-економічні	соціально-економічні, соціально-правові, медико-соціальні, психологічні, освітні
	Центр інфекційних захворювань «Клініка для лікування дітей, хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД»	Послуги: соціальний супровід; психологічна допомога; діагностика та лікування ВІЛ-інфекції; робота з ВІЛ-інфікованими щодо формування та дотримання прихильності до лікування; консультативно-лікувальна, організаційно-методична допомога фахівцям Інформаційно – ресурсний навчальний центр	медико-соціальні, психологічні, освітні

Недержавні організації	Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я»	Проекти: «Інтегрована гуманітарна відповідь в умовах війни та післявоєнного відновлення»; «The global fund»; «Підтримка ініціатив спільнот (SCLR)»; «Прискорення прогресу у зменшенні тягаря туберкульозу та ВІЛ-інфекції в Україні»; «Удосконалення каскаду лікування ВІЛ для ключових груп населення шляхом диференційованого виявлення нових випадків та залучення до лікування, нарощення потенціалу ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України» та стратегічної інформації в Україні»; «Мобільні клініки»	побутові, психологічні, соціально-економічні, соціально-правові, медико-соціальні, проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією
		Онлайн платформа «ProfiHealth»	
		Онлайн супервізія Альянс	
	Фундація АнтиСНІД в Україні	Послуги: профілактика ВІЛ-інфекції; тестування на ВІЛ; догляд, піклування, лікування та підтримка людей, які живуть з ВІЛ; адвокація прав людей, які живуть з ВІЛ	медико-соціальні, соціально-правові, психологічні
		Семінари для професіоналів, які надають допомогу людям, які живуть з ВІЛ	
		Інтегрований сайт з догляду за ВІЛ / ТБ / ЗПТ	
		Пункти тестування на ВІЛ	
		Гаряча лінія з питань пов'язаних з ВІЛ	
		Клініка Test & Treat	
		Ініціатива StART Club	
	Благодійна організація «100% Життя»	Програма «Стійка відповідь на епідемії ВІЛ і ТБ в умовах війни та відновлення України на 2024-2026 роки»	побутові, соціально-економічні, соціально-правові, медико-соціальні, психологічні, проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією
		Проекти: HealthLink «Прискорення зусиль з протидії ВІЛ/СНІДу в Україні»; «Покращення доступу до лікування ВІЛ шляхом подолання бар'єрів пов'язаних з інтелектуальною власністю»; «Прискорення прогресу у зменшенні тягаря туберкульозу та ВІЛ-інфекції в Україні»	
		Мобільний додаток Complete Care4you	
	Громадська організація «Наша допомога»	Проекти: «Покращення доступу до якісної первинної медичної допомоги та рятувальних заходів для населення, постраждалого від конфлікту в Україні»; «Інтегрована гуманітарна відповідь в умовах війни та післявоєнного відновлення»; «Екстрена підтримка послуг з профілактики ВІЛ та СРЗП для підлітків, які мають досвід вживання наркотиків під час війни та у післявоєнні часи в Україні»; «дАРТс (діагностика, АРТ, супровід) – досягнення цілей»; «Протидія ВІЛ-	побутові, соціально-економічні, медико-соціальні, психологічні

	інфекції/СНІДу, туберкульозу та гепатиту С в Донецькій області в рамках Запиту України до Глобального фонду щодо отримання безповоротної фінансової допомоги на 2024-2026 роки у сфері протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу»	
Благодійна організація «Позитивні жінки»	Проекти: «Екстрена гуманітарна допомога жінкам та дітям, які живуть з ВІЛ в Україні під час війни»; «Європейська дія зі СНІДу – Надзвичайний фонд України»; «Психосоціальна та гуманітарна допомога для жінок/дівчат, які живуть з ВІЛ та їх близького оточення в Україні»; «Протидія стигмі заради подолання ВІЛ/СНІДу в країнах СЄЦА»; «Екстрена відповідь для людей, які живуть з ВІЛ, і з уразливих груп в Україні та сусідніх країнах»; «Підтримка жінок, які живуть з ВІЛ, в кризовій ситуації»; «Лідерство жінок у відповіді на епідемію ВІЛ»	побутові, соціально-економічні, соціально-правові, медико-соціальні, психологічні, освітні, проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією

Джерело: складено авторами самостійно

З метою надання соціальних послуг з профілактики та лікування ВІЛ Центром громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України здійснюється проектна діяльність в двох напрямках:

– посилення національної програми профілактики та лікування ВІЛ, розширення доступу до замісної підтримувальної терапії, посилення системи епідеміологічного нагляду за ВІЛ та впровадження системи управління/поліпшення якості лабораторій (зміцнення національної профілактики ВІЛ; виявлення та лікування випадків серед ключових груп за допомогою технічної допомоги регіональним та національним центрам; розробка національної політики та нормативно-правових актів для підтримки тестування та лікування, лабораторної діяльності, профілактики (включаючи PrEP); покращення національної структури та потенціалу послуг підвищення потужності та якості лабораторій; покращення доступності, якості та своєчасності даних епіднагляду за ВІЛ);

– стійка відповідь на епідемії ВІЛ і туберкульозу в умовах війни та відновлення України (забезпечення та прискорення надання доступу до комплексних і орієнтованих на людей комбінованих програм профілактики, адаптованих до потреб груп підвищеного ризику; забезпечення та підвищення якості послуг з діагностики, лікування та догляду у зв'язку з ВІЛ для поліпшення благополуччя людей, які живуть з ВІЛ, запобігання передчасній смертності та скорочення передачі ВІЛ включно з інтеграцією послуг щодо ВІЛ з послугами щодо туберкульозу, гепатиту і, зокрема, в нинішніх умовах країни, щодо охорони психічного здоров'я та іншої психосоціальної підтримки; надання комплексної медичної допомоги, особливо мобільними багатопрофільними бригадами; підтримка ініціатив з внесення змін до законів та підзаконних актів; розширення використання інноваційних інструментів та підходів для зменшення стигми та дискримінації (Центр громадського здоров'я України, б.д.).

Центр також активно працює у напрямку медичних консультацій з питань ВІЛ/СНІД в Україні, на базі якого створено онлайн-портал help24.org.ua, який діє за принципом телемедицини. На онлайн-порталі надається юридична та психологічна підтримка, а також інформування щодо профілактики, діагностики та лікування ВІЛ-інфекції. Для спрощення тестування на ВІЛ розроблено Telegram-бот «ТЕСТ поруч» (Антоненко та ін., 2023).

Активну роботу з надання соціальних послуг людям, які живуть з ВІЛ, в тому числі із числа ВПО, здійснюють дві комунальні установи – «Київський міський правобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді» та «Київський міський лівобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді». Діяльність цих центрів спрямована на створення умов для соціальної адаптації ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, проведення заходів щодо соціальної підтримки і супроводу людей, які живуть з ВІЛ, інтеграції їх в суспільство.

Фахівці центрів надають ВІЛ-інфікованим дітям та молоді різні види соціальних послуг (психологічні, соціальні, педагогічні, соціально-медичні, юридичні, інформаційні, соціально-економічні); організовують клуби за інтересами; здійснюють заходи змістовного дозвілля; залучають батьків або осіб, що їх замінюють до співпраці, надають їм методичні поради; проводять групи взаємодопомоги для ВІЛ-інфікованої молоді, а також батьків або осіб, що їх замінюють; організовують роботу клубу сімейних зустрічей (концерти, виставки, тематичні вечори, майстер-класи з рукоділля, екскурсії, інтерактивні ігри, квести); співпрацюють із закладами охорони здоров'я, навчальними закладами та іншими організаціями, які надають допомогу ВІЛ-інфікованим дітям та молоді. Окрім, цього в центрах надаються соціально-економічні послуги у вигляді продуктових та гігієнічних наборів, канцелярського приладдя для школярів; працює Банк одягу для дітей від народження (Журавель, Лях та Спіріна, 2014).

Центр інфекційних захворювань «Клініка для лікування дітей, хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД» надає спеціалізовану висококваліфіковану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну медичну допомогу дітям з важким та стійким до стандартного лікування перебігом ВІЛ-інфекції/СНІДу, з опортуністичними хворобами, ВІЛ-асоційованими станами та супутніми захворюваннями. Працівники центру здійснюють соціальний супровід та надають психологічну допомогу ВІЛ-позитивним дітям та підліткам; впроваджують сучасні моделі роботи з ВІЛ-інфікованими підлітками щодо формування та дотримання прихильності до лікування; здійснюють діагностику та лікування туберкульозу, ко-інфекції ВІЛ/вірусні гепатити В та С; досліджують первинні резистентності до препаратів АРТ, кардіо-васкулярні ризики та онко-гематологічні порушення у ВІЛ-інфікованих дітей; здійснюють регулярні виїзди до регіонів з метою надання консультативно-лікувальної допомоги спеціалістам регіональних Центрів СНІДу; надають консультативну, організаційно-методичну допомогу фахівцям закладів охорони здоров'я з питань розробки та впровадження сучасних методів діагностики та лікування, етапності та наступності в лікуванні ВІЛ-інфекції/СНІДу у дітей. На базі Центру функціонує інформаційно – ресурсний навчальний центр ім. С.В. Комар, який спрямований на підвищення рівня кваліфікації дитячих лікарів регіональних Центрів СНІДу, сприяє покращенню поінформованості про актуальні

питання дитячої ВІЛ-інфекції, ко-інфекції ВІЛ/туберкульоз лікарів педіатричної мережі та сімейних лікарів (Центр інфекційних захворювань..., б.д.).

Успішний досвід надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ, має Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я». Проекти фонду передбачають: надання комплексної допомоги людям найбільш уразливим до ВІЛ – ВПО, сім'ям у СЖО; робота з профілактики передачі ВІЛ; раннє виявлення ВІЛ, розширення АРТ та покращання якості лікування ВІЛ; забезпечення сталого функціонування мобільних клінік для надання послуг з тестування та профілактики ВІЛ для представників ключових груп; медико-соціальний супровід з метою постановки на диспансерний облік та початку АРТ, формування прихильності до лікування ВІЛ; кейс-менеджмент/лікування, ініційоване спільнотою серед ВІЛ-позитивних; покриття витрат на надання медичних послуг для людей, які живуть з ВІЛ і які не мають документів; надання інтегрованих мобільних послуг (скринінг на ВІЛ, туберкульоз серед ВПО та громадян на деокупованих територіях та громадян, які проживають у віддалених/важкодоступних районах з обмеженим доступом до державних медичних послуг); профілактика, лікування, догляд та підтримку туберкульозу; евакуація людей, які живуть з ВІЛ та працівників недержавних організацій, які працюють з даною цільовою групою; доставка АРТ з метою недопущення переривання лікування та профілактики; втручання з акцентом на усунення бар'єрів щодо прав людини та гендерних бар'єрів і досягнення нульової дискримінації щодо людей з ВІЛ та туберкульозом та представників ключових та вразливих груп; надання гуманітарної та медичної допомоги лікувальним закладам по всій Україні; створення прихистку «Безпечне місце»; розвиток системи моніторингу та оцінки якості надання послуг; грантування регіональних недержавних організацій з метою покращення надання гуманітарної допомоги вразливим верствам населення в умовах війни (Alliance for Public Health, б. д.).

Однією з найбільших недержавних організацій, яка забезпечує профілактику та тестування на ВІЛ, догляд, піклування, лікування та підтримку для ВІЛ-інфікованих людей, а також адвокацію структурних змін, для того, щоб забезпечити високу якість та сталість послуг є Фондація АнтиСНІД в Україні. Вона впроваджує ефективні програми профілактики ВІЛ; надає послуги з адвокації прав людей, які живуть з ВІЛ; проводить семінари для професіоналів, які надають допомогу людям, які живуть з ВІЛ для покращення якості діагностики, лікування та профілактики ВІЛ, інфекцій, які передаються статевим шляхом, опортуністичних інфекцій; розробила інтегрований сайт з догляду за ВІЛ; відкрила в Одесі клініку Test & Treat, де надається інтегрована орієнтована на людей допомога; запровадила ініціативу StART Club – формат зустрічей пацієнтів та спеціалістів для підтримки лікування та адаптації нових пацієнтів до життя з ВІЛ (AHF Ukraine, б.д.).

Благодійна організація «100% Життя» надає підтримку та представляє інтереси людей, які живуть з ВІЛ. Зокрема, адаптовано всі проекти під нові виклики та труднощі спричиненні війною та внутрішнім переміщенням осіб (це понад 28 проектів гуманітарного напрямку та в кластерах здоров'я і освіти, відкриття 13 шелтерів для ком'юніті з ВПО).

Проектна діяльність БО «100% Життя» спрямована на: поліпшення стану здоров'я всього населення; зменшення передачі ВІЛ-інфекції шляхом охоплення більшої кількості груп підвищеного ризику інноваційними профілактичними втручаннями, усунення передачі ВІЛ-інфекції від матері дитині за допомогою профілактичних послуг; посилення первинної медичної допомоги в умовах війни; надання медико-соціального супроводу людям, які живуть з ВІЛ та туберкульозом; надання послуг неметодичного/паліативного догляду; тестування на ВІЛ; надання соціальної, психологічної та юридичної підтримки; забезпечення доступу до антиретровірусної терапії; надання соціальних та медичних послуг; сприяння у перекладанні декларацій з сімейним лікарем; реалізація освітніх груп «Школа для дівчат»; створення прихистків для ВПО; надання гуманітарної допомоги вразливим групам населення, лікарням, геріатричним пансіонатам, шелтерам; розбудова потенціалу та мобілізації спільнот, яких торкнулась проблема ВІЛ; зниження стигми, подолання бар'єрів, пов'язаних з правами людини та гендерними питаннями (Проекти ЛЖВ, б.д.).

Діяльність громадської організації «Наша допомога» направлена на створення умов для формування відповідального та здорового способу життя, профілактики та виявлення ВІЛ/СНІД, туберкульозу, вірусних гепатитів, інфекцій, які передаються статевим шляхом; неметодичний та медичний догляд на дому для людей, які живуть з ВІЛ; медико-соціальний та психологічний супровід ВІЛ-позитивних вагітних, породіль і дітей віком до 18 місяців, народжених ВІЛ-позитивними матерями. Програми організації реалізуються в напрямках: покращення доступу до якісної первинної медичної допомоги та рятувальних заходів для ВПО, які живуть з ВІЛ (медичні консультації та допомога, мобільні медичні бригади, просвітницько-інформаційні заходи, безкоштовний доступ до дороговартісних медичних обстежень, набори із засобами гігієни, медичними та канцелярськими виробами); інтегрована гуманітарна відповідь в умовах війни та післявоєнного відновлення (багатоцільова допомога домогосподарствам на нагальні потреби, послуги соціального працівника, психолога, фінансування міні-проектів ініційованих командами спільнот, спрямованих на забезпечення нагальних гуманітарних, соціальних та медичних потреб та гідного життя у кризових умовах, допомога шелтерами); екстрена підтримка послуг з профілактики ВІЛ для підлітків, які мають досвід вживання наркотиків за час збройного конфлікту в Україні тощо (Кому ми допомагаємо, б.д.).

Благодійна організація «Позитивні жінки» надає соціальні послуги спрямовані на покращення доступу жінок до якісних послуг з профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, що мають соціальне значення; догляд та лікування ВІЛ-інфекції; залучення жінок до заходів з подолання епідемії ВІЛ в Україні; залучення жінок, яких торкнулась епідемія ВІЛ, до всіх аспектів громадського життя з метою гарантування дотримання гендерної рівності в заходах у відповідь на епідемію ВІЛ в Україні.

Основними соціальними послугами, що надаються в організації внутрішньо переміщеним жінкам, які живуть з ВІЛ є: індивідуальне консультування; соціальний супровід або ведення випадку; параюридична допомога (первинна правова допомога, що надається за принципом «рівна – рівній»); юридичні послуги; психологічні послуги; групи взаємопідтримки для жінок, які живуть з ВІЛ

(групові тематичні зустрічі, групові зустрічі з тем профілактики та протидії гендерно зумовленому насильству); інформаційні послуги (інформаційне консультування, вебіари для жінок, «Школа життя з ВІЛ для жінок» та перенаправлення за послугами в інші організації для отримання додаткових послуг, вебіари для працівниць та волонтерок організації, Школа «Рівна – Рівній» для працівниць та волонтерок організації); гуманітарна допомога; послуги з розміщення в шелтерах (для жінок та дітей, які втратили житло; для внутрішньо переміщених жінок; для жінок, які потерпають від гендерно зумовленого насильства); адвокаційна діяльність (захист прав і свобод жінок, які живуть з ВІЛ, та жінок, вразливих до нього) (Основний пакет послуг Позитивних жінок, 2024).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналізуючи досвід діяльності державних та недержавних організацій України, які з перших днів військової агресії спрямовують свої зусилля на підтримку найбільш вразливих груп населення та збереження контролю над епідемією ВІЛ, ми визначили що велика частина роботи зосереджена на наданні соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ. Насамперед це стосується: гуманітарної допомоги; сприяння у поліпшенні матеріального становища; правової підтримки (допомога в оформленні довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, відновлення документів, представництво інтересів, подолання бар'єрів, пов'язаних з правами людини та ВІЛ-статусом, зниження стигми тощо); задоволення освітніх потреб; психологічних консультацій (індивідуальні, групові); медико-соціального супроводу (забезпечення доступу до якісної діагностики, лікування та профілактики ВІЛ; формування та дотримання прихильності щодо АРТ, немедичного/паліативного догляду).

Проаналізовані види діяльності організацій, охоплюють вирішення узагальнених проблем ВПО, які живуть з ВІЛ (побутові, соціально-економічні, соціально-правові, медико-соціальні, психологічні, освітні, проблеми пов'язані із стигматизацією та дискримінацією).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у експертній оцінці якості надання соціальних та медичних послуг ВПО, які живуть з ВІЛ в Україні за допомогою емпіричних методів.

ЛІТЕРАТУРА

Антоненко, Ж., Зубко, М., Ковальчук, А., Марциновська, В., & Погорелова, О. (2023). *ВІЛ-інфекція в Україні : інформаційний бюлетень*, 54. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/HIV_in_UA_54_2023.pdf (дата звернення: 22.01.2025)

Балакірева, О., Бондар, Т., Овчиннікова, Л., Худик, М., Дмитрук, Н., Нахабич, Н., Сальников, С. (2015). *Аналітичний звіт «Оцінка порушення прав внутрішньо переміщених осіб, які живуть із ВІЛ»*. 68.

Денисюк, О.М. та ін. (2023). *Актуальні питання соціальної роботи* : навч. посіб. / ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У. 420.

Дуля, А., & Лютий, В. (2023). Досвід представництва інтересів внутрішньо переміщених осіб недержавними організаціями. *Ввічливість. Humanitas*. (3). 15–22, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.3>

Журавель, Т. В., Лях, Т. Л., & Спіріна, Т. П. (2014). *Путівничок для підлітків: послуги профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки у місті Києві: довідник організації, які протидіють поширенню ВІЛ/СНІДу та надають послуги підліткам*. Київ : ТО «Сільверстайл». 160.

Коломійчук О. (2024). *Аналітична довідка щодо доцільності проведення дослідження «Вплив війни на жінок, які живуть з ВІЛ, в Україні»*. Київ : БО «Позитивні жінки». 16.

Кому ми допомагаємо. (б. д.). ГО «Наша допомога». <https://nashadopomoga.org.ua/komu-mi-dopomogaємо/>

Лехолетова, М.М. (2022). Особливості роботи соціального працівника з ВІЛ-інфікованими дітьми та їхніми сім'ями. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: збірник матер. 19-ї Міжнар. наук.-практ. конфер. (17 травня 2022 р., м. Одеса) / гол. ред. В. В. Корнешук*. Одеса. 95–97. ISSN 2409-1359

Основний пакет послуг Позитивних жінок. (2024). БО «Позитивні жінки». <https://pw.org.ua/poslugi/>

Проекту ЛЖВ. (б. д.). БО «100% Життя». <https://network.org.ua/proekty/>

Сапіга, С. В. (2021). *Фактори впливу на формування прихильності до антиретровірусної терапії в підлітків, що живуть із ВІЛ. Ввічливість*. *Humanitas*. (5). 68–74. doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.10>

Статистика з ВІЛ/СНІДу. (2025). Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. URL: [https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu#:~:text=Впродовж%20поточного%20періоду%202024%20року,та%20Київській%20\(26,2\)\(дата звернення: 22.01.2025\)](https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu#:~:text=Впродовж%20поточного%20періоду%202024%20року,та%20Київській%20(26,2)(дата%20звернення:22.01.2025))

України, 3. (1992). *Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text>

України, 3. (2015). *Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

України, 3. (2023). *Про систему громадського здоров'я*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

Українська правда. Життя. (2022, 19 липня). *Що треба знати про ВІЛ під час війни і як оцінити свій ризик*. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/know-hiv/2022/07/19/249596/> (дата звернення: 22.01.2025)

Центр громадського здоров'я України. (б. д.). <https://phc.org.ua/>

Центр інфекційних захворювань «Клініка для лікування дітей, хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД». (б. д.). Охматдит. <https://ohmatdyt.com.ua/tsentr-infektsijnih-hvorob/>

AHF Ukraine. (б. д.). <https://freehivtest.org.ua/uk/ahf-ukraine-uk/>

Alliance for Public Health. (б. д.). <https://aph.org.ua/uk/golovna/pro-nas/napryamy-roboty/>

Liakh, T., Spirina, T., Aliksieienko, T. (2020). Recommendations on social support to families affected by HIV/AIDS. *Society. Integration. Education* (4). 279–289. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol4.4944>

Liutyi, V., Liakh, T., Sapiga, S., Lekholetova, M., Spirina, T., Klishevich, N., & Petrochko, Z. (2023). Social Maladaptation of Teenagers with HIV Through Discontinuation of Antiretroviral Therapy. *Sociální práce/Sociálna práce/Czech and Slovak Social work*. 1(23). 49–63. URL : <https://socialniprace.cz/en/article/social-maladaptation-of-teenagers-with-hiv-through-discontinuation-of-antiretroviral-therapy-2/>

Meteliuk, A., Sazonova, Y., Goldmann, E., Xu, S., Liutyi, V., Liakh, T., Spirina, T., Lekholetova, M., Islam, Z., Ompad, D.C. (2024). The impact of the 2014 military conflict in the east of Ukraine and the Autonomous Republic of the Crimea among patients receiving opioid agonist therapies. *Journal of Substance Use & Addiction Treatment*. Volume 160. 209312. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.josat.2024.209312> ISBN 2949-8767

ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF STATE AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN PROVIDING SOCIAL AND MEDICAL SERVICES TO IDPS LIVING WITH HIV IN UKRAINE

Alina DULIA, doctor of Philosophy, specialty 231 Social work, Senior Lecturer of Social pedagogy and social work department of Faculty of Psychology, Social Work and Special Education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine; a.dulia@kubg.edu.ua

Maryna LEKHOLETOVA, PhD in pedagogy, Associate Professor of Social pedagogy and social work department of Faculty of Psychology, Social Work and Special Education Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine; m.lekholetova@kubg.edu.ua

Abstract. *Population migration, destruction of the country's infrastructure, significantly complicates access to social, medical, and legal services and thereby the prompt response of specialists from state and non-state organizations to meet the needs of citizens, especially vulnerable groups of the population, which include IDPs living with HIV.*

The purpose of the article is to investigate the features of the provision of social and medical services to IDPs living with HIV in state and non-state organizations of Ukraine.

The authors have summarized the problems of IDPs living with HIV (domestic, socio-economic, socio-legal, medical and social, psychological, educational, problems related to stigmatization and discrimination). In the course of the study, the authors draw attention to the fact that when planning the activities of public and non-governmental organizations in Ukraine, it is necessary to focus on social work and medical services, taking into account the outlined problems of IDPs living with HIV.

The experience of state and non-state organizations in providing social and medical services to IDPs living with HIV has been systematized (State Institution "Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine", Municipal Institutions "Kyiv City Right-Bank Center for HIV-Infected Children and Youth" and "Kyiv City Left-Bank Center for HIV-Infected Children and Youth", Center for Infectious Diseases "Clinic for the Treatment of Children with HIV/AIDS", International Charitable Foundation "Alliance of Public Health", Charitable Organization "Positive Women", Anti-AIDS Foundation in Ukraine, Charitable Organization "100% Life", Public Organization "Our Help").

It has been determined that a significant part of the organizations' work is focused on humanitarian assistance; assistance in improving the material situation; legal support; meeting educational needs; psychological consultations; medical and social support.

The authors see promising research directions in expert assessment of the quality of social and medical services provided to IDPs living with HIV in Ukraine using empirical methods.

Key words: internally displaced persons, people living with HIV, antiretroviral therapy, social services, medical services, government organizations, non-governmental organizations.

References

Antonenko, Zh., Zubko, M., Kovalchuk, A., Martsynovska, V., & Pogorelova, O. (2023). HIV infection in Ukraine: information bulletin, 54. State institution «Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine» [in Ukrainian].

Balakireva, O., Bondar, T., Ovchinnikova, L., Khudyk, M., Dmytruk, N., Nakhabych, N., Salnikov, S. (2015). *Analytical report «Assessment of violations of the rights of internally displaced persons living with HIV»*. Kyiv [in Ukrainian].

Denysiuk, O.M. et al. (2023). *Current Issues in Social Work: A Study Guide*. Editors: O.V. Epel, T.L. Liakh, I.V. Sylantieva. Uzhhorod: RIK-U, 420 [in Ukrainian].

Dulia, A., & Liutyi, V., (2023). Experience of representation of the interests of inter-nally displaced persons by non-governmental organizations. *Humanitas*, 3, 15–22, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.3> [in Ukrainian].

Zhuravel, T. V., Lyakh, T. L., & Spirina, T. P. (2014). *Guide for teenagers: HIV/AIDS prevention services and risky behavior in the city of Kyiv: a directory of organizations that fight the spread of HIV/AIDS and provide services to teenagers*. Kyiv: TO «Silver style». 160 [in Ukrainian].

Kolomiychuk O. (2024). *Analytical report on the feasibility of conducting the study «Impact of the war on women living with HIV in Ukraine*. Kyiv: Charity fund «Positive Women». 16 [in Ukrainian].

Whom we help. (n.d.). NGO «Our Help». Retrieved from <https://nashadopomoga.org.ua/komu-mi-dopomogaemo/> [in Ukrainian].

Lekholetova, M. M. (2022). Peculiarities of a social worker's work with HIV-infected children and their families. *Current research in the social sphere*. (May 17, 2022, Odessa). 95–97 [in Ukrainian].

Basic package of Positive Women services. (2024). Charity fund «Positive women». Retrieved from <https://pw.org.ua/poslugi/> [in Ukrainian].

Projects – PLWH. (n.d.). PLWH. Retrieved from <https://network.org.ua/proekty/> [in Ukrainian].

Sapiha, S. (2021). Factors of influence on the addiction formation to antiretrovirus therapy in adolescents living with HIV. *Humanitas*, 5, 68–74, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.10> [in Ukrainian].

Statistics on HIV/AIDS. (2025). Public Health Center of Ukraine Ministry of Health. Retrieved from [https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilnsnid/statistika-z-vilnsnidu#:~:text=Впродовж%20поточного%20періоду%202024%20року,та%20Київській%20\(26,2\)](https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilnsnid/statistika-z-vilnsnidu#:~:text=Впродовж%20поточного%20періоду%202024%20року,та%20Київській%20(26,2)) [in Ukrainian].

Law of Ukraine (1992). *On combating the spread of diseases caused by the human immunodeficiency virus (HIV) and the legal and social protection of people living with HIV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> [in Ukrainian].

Law of Ukraine (2015). *On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].

Law of Ukraine (2023). *About the public health system*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> [in Ukrainian].

Ukrainian truth. Life. (2022). *What you need to know about HIV during wartime and how to assess your risk*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/projects/known-hiv/2022/07/19/249596/> [in Ukrainian].

Public Health Center of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <https://phc.org.ua/> [in Ukrainian].

Center for Infectious Diseases «Clinic for the Treatment of Children with HIV/AIDS». (n.d.). Okhmatdit. Retrieved from <https://ohmatdyt.com.ua/tsentr-infektsijnih-hvorob/> [in Ukrainian].

AHF Ukraine. (n.d.). Retrieved from [https://freehivtest.org.ua/uk/ahf-ukraine-uk /](https://freehivtest.org.ua/uk/ahf-ukraine-uk/)

Alliance for Public Health. (n.d.) Retrieved from <https://aph.org.ua/uk/golovna/pro-nas/napryamy-roboty/>

Liakh, T., Spirina, T., Alieksieienko, T. (2020). Recommendations on social support to families affected by HIV/AIDS. *Society. Integration. Education* (4). 279–289. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol4.4944>

Liutyi, V., Liakh, T., Sapiga, S., Lekholetova, M., Spirina, T., Klishevich, N., & Petrochko, Z. (2023). Social Maladaptation of Teenagers with HIV Through Discontinuation of Antiretroviral Therapy. *Sociální práce/Sociálna práce/Czech and Slovak Social work*. 1(23). 49–63. URL : <https://socialnprace.cz/en/article/social-maladaptation-of-teenagers-with-hiv-through-discontinuation-of-antiretroviral-therapy-2/>

Meteliuk, A., Sazonova, Y., Goldmann, E., Xu, S., Liutyi, V., Liakh, T., Spirina, T., Lekholetova, M., Islam, Z., Ompad, D.C. (2024). The impact of the 2014 military conflict in the east of Ukraine and the Autonomous Republic of the Crimea among patients receiving opioid agonist therapies. *Journal of Substance Use & Addiction Treatment*. Volume 160. 209312. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.josat.2024.209312> ISBN 2949-8767

Article history:

Received: January 24, 2025;

1st Revision: March 14, 2025;

Accepted: March 30, 2025.